

*Романська І. В.,**аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ДО ПИТАННЯ ПРО СУБ'ЄКТИ ТА ОБ'ЄКТИ КОНДИКЦІЙНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню таких елементів кондикційних зобов'язань як суб'єкт та об'єкт.

Визначено, що зобов'язаною стороною (боржником) кондикційного зобов'язання є особа, яка набула та/або утримала майно без достатньої правової підстави або на підставі, яка згодом відпала, тобто отримала майнову вигоду.

Зроблено висновок, що використання терміну «потерпілий» для позначення управомоченої сторони кондикційного зобов'язання є невиправданим та запропоновано для позначення цього суб'єкта застосовувати термін «особа, за рахунок якої безпідставно набуто та/або утримано майно». Кредитором є учасник цивільних правовідносин, що наділений легітимним правом вимоги щодо майна, що було набуто та/або утримано іншою особою без достатньої правової підстави чи на підставі, яка згодом відпала. Такими суб'єктами можуть бути будь-які учасники цивільних відносин, коло яких окреслено приписами ст. 2 ЦК України.

Встановлено, що кредитором кондикційного зобов'язання може бути будь-яка фізична особа, однак для звернення до боржника з кондикційною вимогою вона повинна мати необхідний обсяг дієздатності.

На основі аналізу ст. 1215 ЦК України виокремлено спеціальний суб'єктний склад правовідносин.

Підтримано позицію науковців, які вважають, що предметом кондикційних зобов'язань є дії, а об'єктом – матеріальні блага. Особливу увагу приділено таким об'єктам як речі, грошові кошти та цінні папери.

Проведено аналіз об'єктів за такими критеріями законодавчого поділу речей як ступінь індивідуалізації та можливість переміщення у просторі. Встановлено, що управомочена сторона вправі вимагати повернення як родової, так і індивідуально-визначеної, як рухомої, так і нерухомої речі, набутої та/або утриманої без достатньої правової підстави. З огляду на те, що термін «гроші» як майно, що безпідставно набуто, є надто обмеженим поняттям, запропоновано внести зміни у ч. 2 ст. 1214 ЦК України, замінивши його на «грошові кошти» у відповідному відмінку. Констатовано, що до кола об'єктів кондикційних зобов'язань належать бездокументарні цінні папери. Стосовно цінних паперів у документарній формі, то положення глави 83 ЦК України застосовуються, якщо повернення таких цінних паперів у натурі є неможливим, а тому відшкодуванню підлягатиме їхня вартість.

Ключові слова: кондикційні зобов'язання, об'єкти, суб'єкти, сторони, грошові кошти, речі, цінні папери.

Постановка проблеми. Відносини з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави відображаються у кондикційному зобов'язанні, якому притаманні такі елементи як суб'єкт, об'єкт та зміст. Чітке розуміння суб'єктно-об'єктного складу дозволить відмежувати кондикційну вимогу від інших вимог та відповідно сприятиме обранню ефективного способу захисту цивільних прав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо елементів складу кондикційного зобов'язального правовідношення були предметом наукових розвідок таких учених як Н. В. Бережняк, І. М. Гончарова, С. О. Деменко, О. І. Чепис та ін. Незважаючи на значну зацікавленість до цих правовідносин, низка проблемних аспектів залишилися поза увагою наукової спільноти чи є дискусійними.

Метою статті є дослідження особливостей суб'єктно-об'єктного складу зобов'язань з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави.

Основний матеріал дослідження. Приписами ч. 1 статті 510 ЦК України унормовано, що сторонами у зобов'язанні є боржник і кредитор [1]. Для позначення сторін кондикційного зобов'язання законодавець оперує такими термінами як потерпілий та набувач.

У доктрині превалює думка, що потерпілим у розглядуваному правовідношенні є особа, що наділена майновою вимогою до боржника, за рахунок якої було отримано збагачення та відбулося безпідставне переміщення майнових цінностей [2, с. 177]. Натомість боржником (набувачем, утримувачем) виступає особа, яка набула та/або утримала майно без достатньої правової підстави або на підставі, яка згодом відпала, тобто отримала майнову вигоду.

Досліджуючи особу кредитора у кондикційних зобов'язаннях слід звернути увагу на застосований термін «потерпілий». Аналіз законодавчих положень дозволяє висувати, що термін «потерпілий» використовується при визначенні особи, якій заподіяно шкоду, наприклад: «юридичні та фізичні особи, життю, здоров'ю та/або майну яких заподіяна шкода внаслідок дорожньо-транспортної пригоди з використанням транспортного засобу» або «споживач або користувач, якому завдано шкоду внаслідок дефекту в продукції» [3].

З позиції особи, якій завдано шкоду, термін «потерпілий» вживається у нормах ЦК України: «розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого» (ст. 23); «відшкодування (компенсація) шкоди фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення» (ст. 1177); «відшкодування шкоди, завданої потерпілому каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я» (ст. 1195) тощо.

Однак, на наше переконання, враховуючи зміст норм глави 83 ЦК України, використання терміну «потерпілий» для позначення суб'єкта правовідносин, що виникають на підставі безпідставного набуття та/чи утримання майна, є невиправданим.

З одного боку, неможливість реалізації суб'єктом правомочностей щодо належного майна, через його безпідставне перебу-

вання в іншій особі, справді може видаватись як шкода. Але при такому трактуванні, у будь-якому зобов'язанні допоки воно не буде виконано належним чином одну із сторін можна вважати потенційним потерпілим. Однак, це не вплинуло на визначення законодавцем сторін зобов'язання як «боржник» і «кредитор». Вважаємо, що це не повинно впливати і на позначення сторін у кондикційному зобов'язанні. Також слід звернути увагу, що й шкода у розглядуваному зобов'язальному правовідношенні не стоїть на першому місці: «набувач зобов'язаний повернути потерпілому безпідставно набуте майно в натурі» (ст. 1213 ЦК України). А вже потім, за певних обставин, чи то відшкодувати вартість набутого майна, чи то відшкодувати доходи, які це майно могло принести.

За таких обставин вважаємо, що у главі 83 ЦК України термін «потерпілий» слід замінити на «особа, за рахунок якої безпідставно набуто та/або утримано майно».

Управомоченою стороною у кондикційних зобов'язаннях може бути не лише особа, за чий рахунок інша особа (боржник) збагатилася, а й інші особи, до прикладу, у разі укладення договору цесії або універсального правонаступництва.

Таким чином, кредитором у кондикційному зобов'язанні є учасник цивільних правовідносин, який має легітимне право вимоги щодо майна, що було набуто та/або утримано іншою особою без достатньої правової підстави чи на підставі, яка згодом відпала.

За загальним правилом, особою, за рахунок якої безпідставно набуто та/або утримано майно, можуть бути усі суб'єкти цивільних відносин, коло яких окреслено приписами ст. 2 ЦК України.

Будь-яка фізична особа може бути кредитором кондикційного зобов'язання, однак для звернення до боржника з кондикційною вимогою вона повинна мати необхідний обсяг дієздатності. За інших обставин, позовну заяву до суду подає її законний представник, оскільки наявність цивільної процесуальної дієздатності є однією з головних умов для пред'явлення позову.

Юридична особа може виступати стороною зобов'язання з набуттям нею правоздатності та дієздатності, оскільки розрив у моменті виникнення цих складових правосуб'єктності неможливий.

Заразом зауважмо, що глава 83 ЦК України містить норму, аналізуючи яку доцільно виокремити спеціальний суб'єктний склад таких правовідносин. Так, ст. 1215 ЦК України є винятковою, оскільки регламентує факт безпідставного набуття майна, однак не передбачає обов'язку його повернення за одночасного існування таких умов: добровільна передача, відсутність рахункової помилки з боку кредитора і недобросовісність з боку набувача. У якості кредитора виступають суб'єкти, які здійснюють виплати заробітної плати і платежів, що прирівнюються до неї; виплати пенсій, допомоги; виплати з відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю; виплати стипендій; виплати аліментів та інших грошових сум, наданих фізичній особі як засіб до існування [1]. При цьому, на стороні набувача виступає особа, яка, відповідно до чинного законодавства, є одержувачем таких виплат: працівник, особа, яка досягла пенсійного віку і т. д.

Об'єкт, як обов'язковий елемент досліджуваного зобов'язального правовідношення, розглядається науковцями неоднозначно. З одного боку, як зазначає Н. В. Бережнюк, цивіль-

но-правова теорія визнає об'єктами відповідні блага (речі, гроші, майно, майнові права, дії, послуги), не поділяючи їх на «юридичні» та «матеріальні»; всі ці блага виступають видовими категоріями до родового – «об'єкта», де «дії» як благо всього лиш мають свою особливість. З іншого – для зобов'язальних правовідносин теорія вибудовує парну систему об'єктів, де є юридичний об'єкт (дії) – з одного боку, та матеріальний об'єкт, тобто предмет (блага: речі, майно) – з іншого. Але в цьому випадку об'єкти – дії та об'єкти-послуги, втрачаючи свій статус блага і вже виключно у значенні поведінки (дій), «перекочують» на «юридичну сторону» парної системи об'єкта, залишаючи оголеною «матеріальну сторону» [4, с. 42-43].

Інші науковці диференціюють об'єкт правового впливу і об'єкт, на який спрямована поведінка учасників правовідносин. Реагувати на вплив права може лише поведінка людей. У свою чергу ця поведінка спрямовується на відповідні предмети матеріального і духовного світу, при допомозі яких відбувається задоволення найрізноманітніших людських потреб. Саме такі предмети виступають в якості об'єктів (предметів) відповідних правовідносин. Поняття «об'єкт» і «предмет» правовідносин тут вживаються як тотожні. Викладене повною мірою стосується зобов'язань із безпідставного збагачення [5, с. 184].

Не вдаючись до проблем співвідношення об'єкта та предмета, О. І. Чепис зазначає, що об'єктом зобов'язання із набуття, збереження майна без достатньої правової підстави є дії безпідставно збагаченого боржника щодо повернення потерпілому (кредитору) безпідставно набутого або збереженого [6, с. 145]. Натомість О. М. Слободян стверджує, що виходячи із правової природи безпідставного збагачення, до об'єктів цивільних прав, які відповідно до закону визнаються складовими безпідставного збагачення і становлять об'єкт відповідних правовідносин, відносяться речі (у тому числі гроші й цінні папери) та інше майно (у тому числі майнові права) [7, с. 62].

Вважаємо, що розрізнення предмета та об'єкта правовідносин є необхідним. Солідаризуємося з позицією Н. В. Бережнюк, яка зазначає, що предметом у цих зобов'язаннях виступають дії, які боржник (набувач) зобов'язаний виконати щодо повернення безпідставного набутого або збереженого майна. Об'єктом із безпідставного збагачення є певне матеріальне благо, з приводу чого виникли зобов'язальні відносини, саме те, на що направлені дії [2, с. 178].

Проблема визначення об'єкта, очевидно, ґрунтується на традиційному способі розмежування «об'єкта цивільних правовідносин» – поведінка учасників та «об'єкта цивільних прав» – матеріальні або нематеріальні блага. Однак, як слушно акцентує В. Л. Скрипник, такі блага стають об'єктами не тільки прав, а й обов'язків, які у сукупності складають зміст правовідносин. Таким чином, категорія об'єкта цивільних прав збігається з поняттям об'єкта цивільних правовідносин [8, с. 63].

Аналізуючи главу 83 ЦК України, на перший погляд, ми дізнаємось про об'єкт дуже мало, оскільки мова йде про «майно», яке безпідставно набуто однією особою за рахунок іншої. Водночас, відсутність конкретизації щодо поняття майна дає підстави вважати, що це узагальнена категорія, яка повинна тлумачитись відповідно до розділу III першої книги ЦК України, з урахуванням особливостей досліджуваних нами правовідносин.

Відповідно до статті 117 ЦК України, об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні і нематеріальні блага [1].

Здійснюючи наукову класифікацію, С. І. Шимон виокремлює: речі як майнові матеріальні об'єкти; майнові квазі-об'єкти (газ, електроенергія тощо); майнові нематеріальні об'єкти, серед яких ті, що входять до складу майна (ідеальні речі – майнові права, цінні папери, безготівкові гроші та інше дематеріалізоване майно) та ті, які не входять до складу майна (роботи і послуги) [9, с. 79].

У цивілістичній доктрині до кола об'єктів кондикційного зобов'язання відносять речі, грошові кошти, майнові права, роботи, послуги, інформацію [10, с. 9]. Хоча питання щодо розширення переліку об'єктів розглядуваного зобов'язального правовідношення за рахунок робіт, послуг та інформації залишається дискусійним.

У межах нашого дослідження зосередимо увагу на таких матеріальних благах як речі та грошові кошти.

Приписами ст. 179 ЦК України унормовано, що річчю є предмет матеріального світу, що якого можуть виникати цивільні права та обов'язки [1]. Одним із критеріїв для вирішення речей є ступінь їх індивідуалізації, тобто поділ на родові та такі, які наділені індивідуальними ознаками, що дозволяє їх виокремити з-поміж інших об'єктів цивільних відносин. Переконані, що управомочена сторона за кондикційним зобов'язанням вправі вимагати повернення як родової, так і індивідуально-визначеної речі, набутої та/або утриманої без достатньої правової підстави.

Небезпеліційним вважаємо судження О. М. Слободяна, який стверджує, що нерухомість не може бути визнана безпідставним збагачення. Свою позицію вчений мотивує тим, що нерухоме майно завжди можна ідентифікувати і тому воно витребується шляхом пред'явлення ввідикаційного позову [7, с. 62].

Безумовно, що у разі протиправного заволодіння нерухомого майном власника чи іншого титульного володільця, ефективним способом захисту задля відновлення порушених прав слід вважати ввідикаційний позов. Проте пред'явлення такого позову є можливим за умови, що майно збережено в натурі. Якщо ж об'єкт нерухомого майна був переобладнаний, піддався реконструкції чи зазнав інших конструктивних змін, то ввідикаційна вимога вже не буде належним способом захисту.

Як зазначає КЦС ВС під час розгляду однієї зі справ, якщо річ, перебуваючи в чужому володінні, видозмінилася, була перероблена чи знищена, застосовуються зобов'язально-правові способи захисту права власності відповідно до положень глави 83 ЦК України [11].

Переконані, що об'єктом кондикційного позову можуть бути рухомі та нерухомі речі. На підтвердження цього судження звернемося до матеріалів судової практики.

Так, у справі № 918/286/21 суд задовольнив позов про витребування об'єкта нерухомого майна (частини нежитлових приміщень, площею 80,1 кв.м та частину приміщень будівлі м'ясного павільйону, площею 401,4 кв.м., які були передані в оренду відповідачу за нікчемним в силу закону Договором оренди, а відтак утримані ним без достатньої правової підстави) з чужого незаконного володіння, покликаючись на приписи

п. 2 ч. 3 ст. 1212 ЦК України. При цьому наголошено, що права особи, яка вважає себе власником майна, підлягають захисту шляхом задоволення позову до володільця, з використанням правового механізму, установленого ст. 1212 ЦК України у разі наявності правових відносин речово-правового характеру безпосередньо між власником та володільцем майна [12].

Ю. Ю. Попов наводить такі практичні приклади застосування глави 83 ЦК України щодо повернення нерухомого майна: за договором міни земельної ділянки на автомобіль одна сторона передала свою земельну ділянку у власність другої сторони, а друга не встигла цього зробити, коли її автомобіль випадково згорів. У цьому разі друга сторона набула і володіння, і право власності, але підстава такого набуття відпала на майбутнє, тож оскільки виконані умови ч. 1 ст. 1212 ЦК України, перша сторона вправі вимагати повернення її володіння і права власності (тобто витребувати майно в натурі відповідно до ч. 1 ст. 1213 ЦК України, якщо, звичайно, майно збереглося у другої сторони, зокрема не було відчужене іншій особі). Також підпадає під дію норм щодо кондикції самоправне захоплення володіння, незаконною реєстрацією права власності на земельну ділянку, зокрема внаслідок підробки документів набувачем чи іншою особою, неумисної чи умисної вини реєстратора [13, с. 19-20].

Щодо такого об'єкта як гроші, то як слушно зазначає О. М. Слободяна, у правовідносинах із безпідставного збагачення, вони виступають і як майно, що складає безпідставне збагачення, і як об'єкт прав, що підлягає поверненню на підставі кондикційної вимоги [7, с. 62].

Варто зауважити, що у сучасних реаліях мова йде й про рух грошей при безготівкових розрахунках. Так, при розгляді справи суд зазначив, «відповідно до п. 2.35 Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затвердженої постановою Правління НБУ від 21.01.2004 № 22, кошти, що помилково зараховані на рахунок неналежного отримувача, мають повертатися ним у строки, установлені законодавством України, за порушення яких неналежний отримувач несе відповідальність згідно з законодавством України; у разі неповернення неналежним отримувачем за будь-яких причин коштів у зазначений строк повернення їх здійснюється в судовому порядку... Відтак, перераховані позивачем на рахунок відповідача грошові кошти у розмірі 14 080,00 грн з урахуванням приписів статті 1212 ЦК України слід визнати такими, що безпідставно набуті відповідачем» [14].

Разом з тим постає запитання, що собою становлять «гроші» і чи достатньо це поняття відображає можливості застосування приписів глави 83 ЦК України. Аналізуючи нормативну термінологію, яка уніфікована у «словнику» на офіційному вебсайті Верховної Ради України, помічаємо, що термін «гроші» не вживається відокремлено від «коштів», що є, зрештою, ширшим поняттям. У Законі України «Про банки і банківську діяльність» кошти визначаються як гроші у національній або іноземній валюті чи їх еквівалент [15]. Закону України «Про платіжні послуги» встановлює, що грошові кошти існують у двох формах це готівка (грошові знаки) та записи на рахунках (безготівкова форма) [16].

Видається правильним зазначити, що «гроші» як особливий вид речей, які безпідставно набуті, відповідно до положень глави 83 ЦК України є надто обмеженим поняттям. По своїй суті, гроші є синонімом розрахункової одиниці, яка має вигляд

банкнот, монет чи перебуває у інших формах, що є в обігу. Для більш ширшого трактування, мова повинна йти про «грошові кошти», адже вони включають й безготівкову форму і, як впливає із законодавчих положень, міжнародні розрахункові (клірингові) одиниці (зокрема у спеціальних правах запозичення) тощо. Крім цього, як зазначено у ч. 2 статті 1214 ЦК України, в разі безпідставного одержання чи збереження грошей нараховуються проценти за користування ними відповідно до статті 536 ЦК України, де вживається термін «грошові кошти», а не «гроші». Враховуючи наведене, пропонуємо у ч. 2 ст. 1214 ЦК України внести зміни, замінивши термін «гроші» на «грошові кошти» у відповідному відмінку.

Об'єктами кондикційних зобов'язань можуть виступати й цінні папери. Однак, коли йде мова про цінні папери у документарній формі, то положення глави 83 ЦК України застосовуються, якщо повернення таких цінних паперів у натурі є неможливим, а тому відшкодуванню підлягатиме їхня вартість. Щодо бездокументарних цінних паперів, то тут обмежень немає.

Висновки. Резюмуючи викладене вище, доходимо таких висновків:

– сторонами кондикційних зобов'язань є особа, яка набула та/або утримала майно без достатньої правової підстави або на підставі, яка згодом відпала, тобто отримала майнову вигоду, та особа, за рахунок якої безпідставно набуто та/або утримано майно. Законодавець не висуває особливих вимог до цих суб'єктів (за винятком ст. 1215 ЦК України, якою окреслений спеціальний суб'єктний склад), а відтак ними можуть виступати будь-які учасники цивільних відносин, однак для пред'явлення кондикційної вимоги управомочена особа повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності;

– до об'єктів зобов'язань із набуття, збереження майна без достатньої правової підстави належать: речі, визначені індивідуальними та родовими ознаками; рухоме та нерухоме майно; грошові кошти (готівкові та безготівкові); цінні папери; майнові права. Питання щодо можливості розширення кола об'єктів за рахунок робіт, послуг, інформації є предметом подальших наукових пошуків;

– з метою удосконалення правового регулювання кондикційних зобов'язальних правовідносин пропонуємо внести такі зміни у ЦК України: у главі 83 термін «потерпілий» замінити на «особа, за рахунок якої безпідставно набуто та/або утримано майно»; у ч. 2 ст. 1214 замінити термін «гроші» на «грошові кошти».

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44.
2. Бережнюк Н. В. Зміст зобов'язань із набуття, збереження майна без достатньої правової підстави за Цивільним кодексом України: проблемні питання. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 177–181.
3. Термін «Потерпілий». Термінологія законодавства. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/22675>
4. Бережнюк Н. В. Зобов'язання із набуття, збереження майна без достатньої правової підстави у цивільному праві України: дис... доктора філософії (PhD): 081 «Право». Київ, 2021. 201 с.
5. Деменко С. О. Суб'єктно-об'єктний склад зобов'язань у зв'язку з набуттям, збереженням майна без достатньої правової підстави. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 181–187.

6. Чепис О. І. Правова природа зобов'язань, що виникають із безпідставного збагачення. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія: «Право»*. 2016. Т. 1. № Вип. 41. С. 144–147.
7. Слободян О.М. До питання про правову природу об'єкта кондикційного зобов'язання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 4. С. 61–63.
8. Скрипник В. Л. Теоретичні та методологічні проблеми об'єктів цивільних прав: монографія. Кременчук: вид-во Щербатих О. В., 2020. 380 с.
9. Шимон С. І. Теорія майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 663 с.
10. Гончаров І. М. Цивільно-правові зобов'язання, що виникають внаслідок безпідставного збагачення (порівняльно-правове дослідження за законодавством України та країн Європейського Союзу): дис... канд.юрид.наук. 12.00.03. Київ, 2016. 212 с.
11. Постанова Верховного Суду від 13 листопада 2019 р. у справі № 759/13986/17-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86000410>
12. Рішення Господарського суду Рівненської області від 2 вересня 2021 р. у справі № 918/286/21. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/99602228/>
13. Мірошниченко А. М., Попов Ю. Ю., Ріпенко А. І. Земельні ділянки: ввістка, реституція, кондикція, визнання прав (співвідношення та деякі проблемні питання). *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. № 16. С. 1–24.
14. Рішення Вінницького міського суду Вінницької області від 22 червня 2021 р. у справі № 127/8097/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97821112>
15. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
16. Про платіжні послуги : Закон України від 30 червня 2021 р. № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#n845>

Romanska I. To the question of subjects and objects of conditional obligations

Summary. The article is devoted to the study of such elements of conditional obligations as the subject and the object.

It was determined that the person who acquired and/or retained asset without a sufficient legal basis or on a basis that subsequently disappeared, i.e. received a property benefit, is the obligated party (debtor) of the obligation to acquire and retain asset without a sufficient legal basis.

It was concluded that the use of the term «victim» to designate the authorized party of the conditional obligation is unjustified, and it is proposed to use the term «person at whose expense asset was unjustifiably acquired and/or retained» to designate this subject. A creditor is a participant in civil legal relations who has a legitimate right of claim to asset that was acquired and/or retained by another person without a sufficient legal basis or on a basis that subsequently disappeared. Such subjects can be any participants in civil relations, the scope of which is defined by the prescriptions of Art. 2 of the Civil Code of Ukraine.

It has been established that the creditor of a conditional obligation can be any natural person, however, in order to apply to the debtor with a conditional demand, he must have the necessary legal capacity.

Based on the analysis of Art. 1215 of the Civil Code of Ukraine, a special subject composition of legal relations is distinguished.

The position of scientists who believe that the subject of conditional obligations are actions, and the object is

material goods, is supported. Particular attention is paid to such objects as things, money and securities. An analysis of objects was carried out according to such criteria of the legal division of things as the degree of individualization and the possibility of movement in space. It is established that the authorized party has the right to demand the return of both generic and individually defined, movable and immovable things, acquired and/or retained without a sufficient legal basis.

In view of the fact that the term «money» as an asset acquired without grounds is too limited a concept, it is proposed to make

changes in Part 2 of Art. 1214 of the Civil Code of Ukraine, replacing it with «monetary resources» in the appropriate case.

It was established that undocumented securities are included in the scope of conditional obligations. With regard to securities in documentary form, the provisions of Chapter 83 of the Civil Code of Ukraine apply if the return of such securities in kind is impossible, and therefore their value is subject to compensation.

Key words: conditional obligations, objects, subjects, parties, monetary resources, things, securities.